

Het gewicht van de tijd

*'The weight of this sad time we must obey;
Speak what we feel, not what we ought
to say'.*

(W. Shakespeare, King Lear, V, 3)

Zeven bedenkingen over theater in deze tijd op basis van een citaat van Shakespeare.

1. Politieke omwentelingen

Sinds enkele maanden werd het politieke beeld van Europa, van de relatie tussen Oost en West, grondig ondersteboven gehaald. de verhouding tussen kapitalisme en communisme kreeg een ander (on)evenwicht; deze verhouding kan bovendien niet als exclusief Europees beschouwd worden : ze maakt deel uit van een algemene politieke visie verspreid over zowat heel de wereld, m.a.w. ze behoort tot het politieke, en vandaag ook meest zichtbare en herkenbare luik van ons wereldbeeld.

De euforie waarmee het Westen deze omwenteling begroet, maakt mij ongemakkelijk. Het kapitalisme beschouwt deze (voorlopige ?) nederlaag van het communisme als een ondubbelzinnig bewijs van zijn eigen gelijk. Maar - om maar één land tot voorbeeld te nemen - : terwijl Helmut Kohl grote woorden in de mond neemt omtrent solidariteit en democratie, speelt hij ondertussen het platte spel van de macht. Oost-Duitsland wordt door West-Duitsland opgekocht en van de toekomstige moeilijkheden in een eengemaakte staat met eerste - en tweederangsburgers wordt vandaag reeds de basis gelegd. De kolonisatie van het Oosten door het Westen is volop aan de gang. Daar moeten wij niet trots op zijn.

Zowel de christen- als de sociaal-democratische partijen in het Westen sturen nu volop schrijfmachines en ander propaganda- en/of werkmateriaal naar het Oosten : waarom hebben ze dat b.v. tien jaar geleden niet gedaan, om die enkele moedigen te helpen, die zich toen reeds verzetten tegen het re-

gime ? Het Westen zou op zijn minst wat kieskeuriger kunnen zijn in zijn hulp.

"Om wraak schreeuwen zij die zich nooit hebben verzet. Wie nooit zijn bek open deed, praat nu met schuim om de mond..." (Wolf Biermann)

Onze vroegere ervaringen zouden ons minstens geleerd moeten hebben, dat goede (of slechte) massa's niet bestaan, dat alertheid en kritische zin onontbeerlijk zijn t.a.v. elk nieuw feit in het politieke bedrijf.

Plots lijkt het woord socialisme, zowel in het Oosten als in het Westen, geen inhoud meer te hebben, plots dient het marxisme - nog steeds een van de interessantste delen van ons filosofisch erfgoed - van de kaart geveegd. Nochtans, als ik mijn dagelijkse dramaturgische praktijk bekijk, moet ik vaststellen dat een aantal van de marxistische ideeën er permanent hun waarde bewijzen :

- het primaat van de praktijk ervaar ik alle dagen in het werk;
- dat produktievoorwaarden het produkt bepalen, zie ik zich dagelijks voor mijn ogen voltrekken;
- het zoeken naar een geheel dat méér is dan zijn samenstellende delen, blijkt een van de essentiële kenmerken te zijn in het artistieke werk;
- dat kunst maken eerder verloopt via het hanteren van materiële bouwstenen, dan via het zichtbaar maken van ideeën, wordt elke dag duidelijker;
- en dan spreken we nog niet van het begrip vervreemding, een vervreemding waartegen we in het werk en in de wereld die ons omgeeft dagelijks moeten vechten;
- of van dat andere gevecht tegen sociale onrechtvaardigheid, dat vandaag nog even geldig is, als ten tijde van Marx zelf;
- of van de utopische kracht van de marxistische ideeën, van het verlangen naar een andere wereld dat ons voortdrijft.

We kunnen alleen maar hopen dat de gebeurtenissen in het Oosten, in het Westen zullen leiden tot een herwonnen band met een historisch bewustzijn, dat sinds '68 stilaan op de achter-

grond verdween. Het politieke is weliswaar nooit weg geweest uit de kunst, - het bleef in sommige produkties zelfs direkt en nadrukkelijk aanwezig : denken we maar aan de 'Ajax' van Peter Sellars, aan de 'Sihanouk' van Ariane Mnouchkine, aan de 'L.S.D.' van de Wooster Group of aan 'Need to know' van Needcompany -, maar het lijkt vandaag een taak voor de kunstenaars om - direct of indirect - een tegenstroom te vormen tegen de banale euforie die ons omgeeft.

2. De omwentelingen op andere terreinen

Maar er zijn nog andere aspecten verbonden aan ons wereldbeeld die op dit moment bloot gesteld worden aan ingrijpende veranderingen, veranderingen die het kader van Europa ver te buiten gaan. Het gaat hier om zo ingrijpende wijzigingen dat hun belang niet genoeg kan onderstreept worden.

In de loop van deze eeuw werden een aantal wetenschappelijke ontdekkingen gedaan die de structuur van ons denken compleet onderuit halen, maar die tot nog toe niet door een meerderheid van de wereldbevolking als dusdanig worden onderkend. Hun directe invloed op het maatschappelijke leven blijft hierdoor nog gering en zorgt voor een wellicht niet steeds zichtbare, maar duidelijk aanwezige spanning tussen 'zij die weten' en 'zij die niet weten'. Op deze spanning wil ik later terugkomen.

Het gaat b.v. om ontdekkingen op het gebied van de chaostheorie, van het expanderende heelal, van het onzekerheidsprincipe dat de natuurwetenschappen regeert, van de omkeerbaarheid van de tijd, enz.

De theorie over het expanderende heelal, b.v., heeft de principes die ten grondslag liggen aan het Newtoniaanse wereldbeeld van hun voetstuk gehaald : onze zon is niet meer het middelpunt van het universum; in een oneindig heelal kan immers ieder punt als